

Bagdi László

Ablonczy Balázs: Ismeretlen Trianon – Az összeomlás és a békeszerződés története, 1918–1921. Jaffa Kiadó, Bp., 2020. 272. pp.

Ablonczy Balázs „Ismeretlen Trianon” című könyve minden szempontból az új és hiánypótló kategóriába sorolható. A száz évvel ezelőtti eseményeket eddig szinte kizárólag politika- és diplomáciatörténeti oldalról ismerhettük meg, a tendencia szerint az 1914–1921 közötti időszak feldolgozása a legtöbb szakirodalomban az események időrendbeli felmondásával párhuzamosan a nagypolitikai háttér megvilágításával foglalkozott. Ablonczy Balázs és a „Lendület” Trianon 100 Kutatócsoport ezzel az irányvonallal szakítva a téma kutatásának egyik, ha nem a legnagyobb adósságát törlesztve ezúttal a magyar társadalom szemszögéből mutatja be a háború, forradalmak, ellenforradalom és Trianon időszakát. Ez természetesen nem vonja magával a politikatörténeti vonal teljes kizárását a kötetből, ugyanakkor ez a történeti szál csak másodlagos, mindvégig az országot egyik napról a másikra ért traumák társadalmi megélése és reflexiói a zsinórmérték. Ráadásul a politikai szál elbeszélése sem a „hagyományos” módon történik meg: egyrészt, mert a nemzetközi és diplomáciai eseményeket, azok hatásait ezúttal nem elsősorban a magyarországi nagypolitikával, hanem közvetlenül a lokális, regionális társadalmi hétköznappal helyezi összefüggésbe. Másrészt a szintén megszokott kronologikus esemény-bemutató csak a szükséges mértékben jelenik meg, a hangsúly kissé formabontó módon a nemzetközi és hazai diplomácia döntéseinek kényszerpályáit, dilemmáit és mozgatórugóit igyekszik feltárni.

Napjaink társadalmi jelenségeihez igazodva a kötet nem hagyja figyelmen kívül a kérdéses időszakot évtizedek óta körülvevő vitákat, legendákat és konteókat, melyeket minden szegmensre kiterjedő részletes cáfolattal, évtizedes kutatómunkájuk tényei alapján igyeksenek eloszlatni és „helyre tenni”. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik a kontrafaktuális történetírás, azaz a „Mi lett volna ha?” kérdésen alapuló elmélet térnyerése a kötetben, mely módszertannak egy egész fejezetet szentelnek az alkotók. A társadalmi emlékezetet erősen foglalkoztató 1918–1921 közötti események alakulásának valamennyi elmúlt évtizedekben felmerült lehetséges alternatívája bemutatásra kerül, eddig a köztudatban kevésbé, vagy egyáltalán nem ismert, de mégis létfontosságú információk, adatok és tények beemelésével tisztázódik le minden számba vehető forgatókönyv életképessége. A realitással faragott féligazságok közül két eshetőséggel kiemelten foglalkozik a szerző: a nemzeti emlékezetet talán leginkább megosztó, a háborús vereség okozta összeomlás utáni miniszterelnök személyéhez és vezetési irányvonalához kapcsolódó „Tisza vagy Károlyi”, illetve az 1918–1919 között elszenvedett területveszteségekhez tartozó „mit lehetett volna tenni?” kérdéskörök beszédtérben elfoglalt súlyukhoz mérten kerülnek átvilágításra. Ami legalább ugyanennyire fontos és újszerű, hogy mindez a laikus olvasó számára is könnyen fogyasztható és átlátható módon kerül bemutatásra. A könyv az eddigi ismeretek újszerű tálalásán túl a legfrissebb, és a nagyérdemű előtt eddig egyáltalán nem vagy alig ismert kutatási eredményekben is bővelkedik. Jó példa erre Tisza István 1918. októberi kritikus időszakban való bizalmas levelezéseinek behozatala, melynek segítségével a szerző a „Tisza vagy Károlyi” vitára is végérvényesen tudott pontot tenni.

Abszolút új eredményfelhozatalnak számít az 1918 és 1924 között a megszállt, majd elcsatolásra került területekről az anyaországba menekültek vizsgálata. A körülbelül 450 ezer embert kitevő menekülthullám, az utóbbi évekig Trianon témakörében talán utolsó vakfoltnak számító kérdés, éppen feltérképezetlensége miatt vált a „Lendület” Trianon 100 Kutatócsoport egyik legfőbb prioritást élvező témájává, ami természetesen, mint a társadalmat mélyen körbeölelő jelenség, a könyvben is hangsúlyos szerepet kap, új folyosót nyitva Trianon szemléletében és megismerésében.

Ami a menekültkérdést illeti, külön öröm volt számunkra, hogy a kutatócsoport felkérésére a Bihari Múzeum is hozzájárulhatott a téma kifehérítéséhez. Az 1918 után Csonka-Bihar vármegyébe és a megyeszékhellyé előlépett Berettyóújfaluba érkező menekültek életkörülményeinek vizsgálata – az országos gyakorlathoz hasonlóan – Trianon régióhoz kötődő szálainak feldolgozásában is egy nagy adósságtörlesztésnek számított.

Összességében Ablonczy Balázs könyve nem csupán ismeretterjesztő, közvetlen stílusa miatt, de rendhagyó megközelítésével is hozzájárul Trianon széles körű megismeréséhez, és ami talán még fontosabb, megértéséhez. Remélhetőleg mind Trianonról, mind a magyar történelem más kulcsfontosságú történelmi eseményeiről is születik majd hasonló irányvonallal írt mű, amivel közelebb kerülünk a történettudomány legfontosabb céljához, a történelmünk társadalmazásához.